

УДК 159.9.07

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1\(49\).185764](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2019.1(49).185764)

Дуркалевич І. В.

кандидат психологічних наук, викладач психології у Вищій державній професійній школі ім. Станіслава Пігоня, Польща
e-mail: iryndy.ryndy@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8807-6402

САМООЦІНКА СТУДЕНТОК ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПОЛЬСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ВУЗІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті представлені результати дослідження відмінностей самооцінки студенток педагогічних спеціальностей польського та українського вузів.

Стаття містить дві частини — теоретичну та емпіричну. У теоретичній частині висвітлено проблему самооцінки та її значення для психічного здоров'я особистості. Розкрито джерела, функції та наслідки самооцінки. Встановлено, що висока самооцінка впливає на низку позитивних психологічних наслідків, котрі проявляються у різних сферах життя особистості, зокрема у професійній та приватній/інтимній. Доведено, що висока самооцінка мотивує особистість до діяльності, сприяє реалізації цілей та впливає на якість виконуваних завдань. Низька самооцінка натомість має низку негативних наслідків, котрі відображаються в емоційній сфері, психосоматичних розладах та впливає на низьку активність особистості, а також низьку якість виконуваних завдань.

В емпіричній частині представлено аналіз результатів дослідження глобальної самооцінки студенток педагогічних спеціальностей. Опитування проводилося серед 100 студенток польського та українського навчальних закладів. У дослідженні застосовано Шкалу самооцінки (SES) авторства М. Rosenberg'a в адаптації польських науковців І. Dzonkowskiej, К. Lachowicz-Tabaczek, М. Łaguny.

Результати досліджень показали, що існує статистично значуща різниця показників глобальної самооцінки у групі студенток педагогічних спеціальностей польських та українських

навчальних закладів $t(98) = -3,37$; $p < 0,001$. Рівень самооцінки студенток польського навчального закладу становить ($M = 28,76$; $SD = 3,77$) і є істотно статистично вищий у порівнянні з рівнем самооцінки студенток українських навчальних закладів ($M = 26,66$; $SD = 2,24$). Це у свою чергу вказує на те, що самооцінка польських студенток значно вища.

Ключові слова: рання дорослість, особистісні ресурси, глобальна самооцінка, студентки, педагогічне навчання.

Рання дорослість. Варто зауважити, що на сьогоднішній день у науковому просторі відкритим залишається питання вікової періодизації. У праці користуємося пропозиціями вікової періодизації польських науковців Brzezińskiej, Appelt, Ziołkowskiej [3], згідно з якими, рання дорослість триває від 18–20 до 30–35 року життя. Цей віковий період є віком пошуків, автономії та інтимності. В науковій літературі немає однозначної відповіді також на питання щодо завдань, які стоять перед особистістю у цьому віковому періоді. Згідно з теоретичними положеннями Еріксона, який розумів життя людини як вісім переломних періодів, що тісно пов'язані між собою, взаємно впливають один на інший та ставлять перед особистістю конкретні завдання, які визначатимуть її подальші етапи життя: «Особа доросла, котра вже віднайшла свою ідентичність, прагне поєднати її з ідентичністю інших. Вона підготовлена до інтимності, тобто здатна заангажуватися у конкретні взаємини та спільноти, а також розвинути у собі етичну силу, щоб порадити собі із цим заангажуванням, навіть якщо воно вимагатиме значного посвячення та компромісів» [5, с. 274–275].

Більшість польських науковців [3; 6; 12], згідна у тому, що до найважливіших завдань слід віднести стабілізацію професійного та сімейного життя. Незаперечним залишається факт, на який вказують польські науковці Brzezińska, Appelt, Ziołkowska [3], що ці дві сфери життя є надзвичайно важливими в даному віковому періоді, оскільки залишаються основним джерелом життєвої сатисфакції. Слушною є також думка Matczak [12], згідно з якою вікові завдання значною мірою залежать від контекстів розвитку, де до найважливіших зараховують: спадко-

вість, соціальне середовище та власну активність особистості. Важливу роль у вирішенні цих двох вікових завдань відіграє самооцінка особистості.

Самооцінка. Wojciszke [19] підкреслює, що подібно до того, як усі об'єкти, які оточують людину, є предметом оцінювання, предметом оцінювання є також й сама особистість. Згадуваний автор вказує на двоїсту природу самооцінки, котру можна розглядати як процес і як рису. Подібно твердять Kernis (див. [8]), Rosenberg [17], Hobfoll [7]. Трактування самооцінки як риси дає можливість пошуку відповідей на питання генезису, наслідків та функцій самооцінки. Wojciszke [19] до найважливіших джерел самооцінки відносить: 1) гени; 2) те, ким є особистість, а не те, що посідає та в яких умовах живе; 3) досягнення; 4) думку інших людей про нас. Питання наслідків самооцінки розкриємо нижче. Що ж до функцій, то самооцінка, згідно Wojciszke [19]: оберігає перед страхом; запобігає соціальному виключенню; допомагає реалізувати поставлені цілі.

Теоретичне підґрунтя розуміння самооцінки становить модель самооцінки Rosenberga, згідно з яким самооцінку слід розуміти як сталу рису особистості [8; 9; 17; 19]. Самооцінка віддзеркалює позитивне або ж негативне ставлення до самого себе і є різновидом глобальної оцінки [9]. «Висока самооцінка, згідно Rosenberg'a, це переконання особи у тому, що вона є «достатньо доброю», ціннісною особою, що зовсім не свідчить про її переконання, що вона вважає себе кращою від інших. Низька самооцінка у розумінні Rosenberg'a означає незадоволеність собою, відкидання власного «Я» (цит. за: [9, с. 164]). Як підкреслює Rosenberg: «[...] самооцінка пов'язана з такими сферами психічного життя як міжособистісні взаємини, участь у групі ровесників та лідерство, турбота про суспільство, а також з професійними цінностями та цілями (прагненнями)» [17, с. 29].

Самооцінка як вагома складова психічного здоров'я. Самооцінка, згідно із науковцями [7; 10; 20], належить до важливих ресурсів, що відповідають за психічне здоров'я особистості. Проблема психічного здоров'я стає однією з актуальних проблем сучасності, що, з одного боку, пов'язано з наданням здоров'ю «дедалі більш значущої цінності» [18], з іншого, —

зростанням суспільно-культурних змін, які кидають виклик особистості, котра повинна вміти їм протистояти. Як підкреслюють Ogińska-Bulik, Miniszewska [14, с. 6]: «Здоров'я важливе на кожному етапі розвитку людини, від народження по смерть». У праці звертаємо увагу на самооцінку як один із важливих особистісних ресурсів, що впливає на психічне здоров'я особистості. Науковці, зокрема Hobfoll [7], у своїй чотирирівневої теорії ресурсів (ресурси матеріальні, особистісні, стану та енергії) зараховує самооцінку до особистісних ресурсів, при цьому розглядає самооцінку як сталу рису особистості та підкреслює важливість цього особистісного ресурсу для успішного функціонування особистості у суспільстві.

Висока самооцінка впливає на низку *позитивних психологічних наслідків*, котрі проявляються у різних сферах життя особистості, в тому числі у професійній і приватній.

Аналізуючи значення *позитивної самооцінки для професійної діяльності*, варто покластись на наступні дослідження. Так, Wojciszke [19, с. 179] зазначає: «Особам з високою самооцінкою характерне краще психічне самопочуття, кращий стан соматичного здоров'я та вищий рівень життєвих досягнень завдяки тому, що ті проявляють більшу ініціативу та витривалість у протистоянні з життєвими труднощами». Łachowicz-Tabaczek, Śniecińska [8, с. 248] також звертають увагу на те, що особи з високою самооцінкою є більш активні професійно та соціально, ставлять собі амбітні цілі та прагнуть їх реалізації, легко нав'язують взаємини з іншими людьми та частіше виявляють соціальну активність у групі.

До *негативних наслідків низької самооцінки* у професійній сфері можна віднести наступні. Rosenberg у своїх дослідженнях довів, що існує зв'язок між низьким рівнем самооцінки та психосоматичними розладами. Чим нижчою була самооцінка, тим більше помічалось психосоматичних симптомів (див. [9]). Дослідження Ortha та співпрацівників [15] довели, що низька самооцінка дає можливість передбачити симптоми депресії на всіх етапах дорослого життя. Подібного висновку доходить група науковців Polino й ін. [16], котрі зазначають, що особи із заниженою самооцінкою частіше переживають такі негативні

емоції як страх, почуття безнадійності та депресію. Дослідники Brockner і Hulton (див. [19]) стверджують, що особи з низькою самооцінкою гірше оцінюють свої шанси на успіх, низько оцінюють шанси успішного виконання завдання, що впливає на якість виконуваного ними завдання а також зниження результативності праці у порівнянні з особами з високою самооцінкою.

Неабияку роль відіграє самооцінка в *інтимній сфері особистості*, на що вказують результати досліджень американських [1] та польських науковців [4; 11; 13]. У своїй праці Baumeister та ін. [1] зазначають, що висока самооцінка пов'язана із сексуальною сатисфакцією. Подібно твердять польські науковці Dolińska-Zygmunt, Nomejko [4] зазначаючи, що існує істотний кореляційний зв'язок між сексуальною сатисфакцією і самооцінкою та зв'язок цих двох змінних із якістю життя. Чим вищим був рівень самооцінки, тим вищою була сексуальна сатисфакція, що також віддзеркалювалося на рівні якості життя досліджуваних. Mañus [11] своїми дослідженнями стверджує, що пари, які зголошувалися на сімейну терапію, мали значно нижчу самооцінку, ніж пари, які такої терапії не потребували. Досліджувані, що користувалися терапією, мало зауважували у собі позитивних рис у порівнянні із сімейними парами, що не потребували терапії. Oettingen [13] також відносить самооцінку до чинників, що мають вплив на розвиток сексуальних порушень. Підсумовуючи, низка науковців підкреслює взаємозв'язок самооцінки з сексуальною сатисфакцією, що є важливим аспектом ранньої дорослості, коли перед особистістю постає вирішення одного із важливих вікових завдань — вибір супутника життя.

Варто підкреслити, що дослідження самооцінки студентів педагогічних напрямків набуває актуальності більшою мірою в науковій педагогічній літературі [2]. *Актуальність* проблеми дослідження виникає з відсутності порівняльних, міжнародних, психологічних досліджень з цієї проблематики в українському та польському науковому просторі.

Метою дослідження є пошук відповіді на питання: Якою є самооцінка майбутніх педагогів польських та українських

університетів? Відповідно до мети нами були поставлені такі **завдання**:

1) на основі наукових праць розкрити сутність поняття «самооцінка», а також на підставі теоретичного аналізу дослідити шанси, які виникають з потенційно високої самооцінки та загроз при низькій самооцінці;

2) емпірично дослідити самооцінку майбутніх педагогів польських та українських навчальних закладів;

3) порівняти результати самооцінки студенток.

Методи дослідження. В праці застосовано Шкалу самооцінки (SES) авторства М. Rosenberg'a в адаптації польських науковців I. Dzonkowskiej, K. Lachowicz-Tabaczek, M. Łaguny. Шкала самооцінки Rosenberg'a дає можливість виміряти загальний рівень самооцінки, під яким слід розуміти сталу рису особистості а не тимчасовий стан [9; 19]. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що цю шкалу зараховують до найчастіших методів дослідження у цілому світі [9; 15; 19] і ін. Шкала налічує 10 запитань, до кожного з яких запропоновану один із чотирьох варіантів відповідей. Шкала містить також обернені питання. Загальна сума відповідей вказує на глобальну самооцінку.

Статистичний аналіз здійснено за допомогою статистичної програми SPSS.

Досліджувані. Опитування проводилося серед 100 студенток другого та третього року навчання, серед них 50 студенток польського та 50 студенток українського навчальних закладів. Групи були подібні за віком. Дослідження мало добровільний та анонімний характер.

Результати дослідження. У поданій нижче таблиці представлено результати дослідження самооцінки двох порівнюваних груп.

Таблиця 1

Рівень самооцінки досліджуваних груп

Шкала самооцінки (SES)	Група	N	M	SD
	Українки	50	26,66	2,24
	Польки	50	28,76	3,77

Порівняння середніх результатів глобальної самооцінки у групі українських та польських студенток вказує на вищі її показники у групі польських студенток. Отримані результати за Шкалою SES у групі польських студенток ($M = 28,76$) вказують на середній рівень самооцінки (4 стень), натомість середні показники у групі українських студенток ($M = 26,66$) вказують на низький рівень самооцінки (3 стень). Загалом, за результатами тесту (SES) Rosenberg'a, можна набрати від 10 до 40 пунктів. Середній показник для польських студенток становить ($M = 29,83$) [9], що також підтверджують результати нашого дослідження ($M = 28,76$).

Наступним ключовим питанням був пошук різниць у рівнях самооцінки двох порівнюваних груп студенток педагогічних спеціальностей польського та українського навчального закладів. З цією метою було застосовано статистичний метод *test-t*, а результати порівнянь представлено у таблиці 2.

Результати статистичного аналізу проведені за допомогою тесту *t* (*test-t*), вказують на те, що рівень самооцінки двох порівнюваних груп істотно різняться ($t(98) = -3,37$; $p < 0,001$). Рівень самооцінки студенток польського навчального закладу є істотно статистично вищим ($M = 28,76$; $SD = 3,77$), ніж рівень самооцінки студенток українських навчальних закладів ($M = 26,66$; $SD = 2,24$). Це у свою чергу вказує на те, що самооцінка польських студенток є вищою.

Висновки з дослідження та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження показали, що середні результати глобальної самооцінки у групі українських та польських студенток дещо різняться, причому вищі вони у групі польських студенток ($M = 28,76$). Середній показник для польських студенток за результатами нашого дослідження становив ($M = 28,76$), для українських ($M = 26,66$). Порівняння різниць у рівнях самооцінки двох груп студенток педагогічних спеціальностей польського та українського навчальних закладів дало підставу стверджувати, що існує істотно статистична різниця в показниках самооцінки українських та польських студенток на користь останніх. Необхідно пам'ятати, що самооцінка у цьому віковому періоді сприяє вирішенню двох важливих вікових завдань — пошуку супутника життя та професійній самореалізації.

Таблиця 2

Різниця порівнянь самооцінки двох досліджуваних груп

	Test Levene'a однорідності варіації		Test-t						
	F	p	t	df	Істот- ність (дво- сторон- ня)	Різниця середніх	Стан- дартна по- милка різниці	95 % для різниці середніх	
								Нижня границя	Верхня границя
Шкала само- оцін- ки	10,142	,002	-3,379	98	,001	-2,10000	,62150	-3,33334	-,86666
Закла- дено рівність варіації Не за- кладено рівність варіації			-3,379	79,803	,001	-2,10000	,62150	-3,33687	-,86313

Вважаємо за необхідність провадження подальших досліджень з метою глибше збагнути проблему самооінки студентів, зокрема норм самооінки українських студентів різних профілів, а не лише педагогічних та ін. Самооінка українських студенток є нижчою, що може пов'язуватись також з соціальними факторами — досвідом та оцінкою особистості з боку оточення. Важлива роль у вдосконаленні самооінки студентів належить середовищу, зокрема освітньому. Можливо, варто також змінювати та вдосконалювати освітні програми українських студентів. Слід зауважити, що у навчальному процесі у Польщі значною мірою акцентується практичне приготування педагога до праці, розвиток практичних умінь особистості, що не може не позначитися на впевненості у собі студентів. Важливим також є самопізнання, саморозуміння та самоусвідомлення студентами власної самооінки та її значення у професійній діяльності, зокрема педагогічній, на що також звертається значна увага на практичних заняттях з психології. Важливу роль відіграє також допомога, яка надається студентам психологами та терапевтами навчальних закладів (варто зауважити, що у навчальних закладах Польщі діють безплатні психологічні пункти консультування для студентів). Власна активність студентів, як згадувалось вище (див. [12]), є також одним із чинників, який впливає на розвиток особистості, зокрема її самооінки. Тому правильна організація занять, яка б передбачала власну активність студентів (що також практикується в освітніх закладах Польщі), давала б можливість студентам краще пізнати та вдосконалити себе при виконанні різних видів завдань.

Особистісні ресурси, до яких належить самооінка, як підкреслюють Nobfoll [7] та Wrona-Polańska [20], необхідно розвивати та примножувати, щоб сприяти здоров'ю особистості та її вмінню радити собі із суспільними викликами. Самооінка відповідає за функціонування особистості у суспільстві, тому особистість повинна брати також відповідальність за власне здоров'я, розвивати та вдосконалювати його, зокрема шляхом праці над власною самооінкою.

Список використаних джерел

1. Baumaister R., F., Campbell J. D., Krueger J. I. Vohs K. D. Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, Or healthier life style? // *Psychological Science in the Public Interest*. — 2003. — Vol. 4. — P. 1-44.
2. Bochniarz A. Samoocena studentów kierunków nauczycielskich // *Edukacja — Technika — Informatyka*. — 2018. — Nr 2 (24). — S. 242-247.
3. Brzezińska A. I., Appelt K., Ziolkowska B. *Psychologia rozwoju człowieka*. — Sopot: GWP, 2016.
4. Dolińska-Zygmunt G., Nomejko A. Satysfakcja seksualna i samoocena a poczucie jakości życia // *Bulik (red.). Zdrowie w cyklu życia człowieka*. — Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012. — S. 171-180.
5. Erikson E. *Dzieciństwo i społeczeństwo*. — Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 1997.
6. Gurba E. *Wczesna dorosłość* // J. Trempała. (red.). *Psychologia rozwoju człowieka*. — Warszawa: PWN, 2011. — S. 287-311.
7. Hobfoll S. E. *Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu*. — Gdańsk: GWP, 2006.
8. Lachowicz-Tabaczek K., Śniecińska J. Samoocena jako monitor zdolności do działania i radzenia sobie — nowe spojrzenie na źródła i funkcje samooceny // M. Straś-Romanowska (red.). *Prace Psychologiczne LXII. Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej*. — Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2013. — S. 247-265.
9. Laguna M., Lachowicz-Tabaczek K., Dzwonkowska I. Skala samooceny SES Morrisa Rosenberga — polska adaptacja metody // *Psychologia Społeczna*. — 2007. — Tom 2 02 (04). — S. 164-176.
10. Lehtinen V. *Building up good mental health*. — Jyväskylä: Gummerus Printing, 2008.
11. Malus A. Cechy osobowościowe małżonków zgłaszających się na terapię małżeńską // *Psychoterapia*. — 2011. — Nr 4 (159). — S. 17-30.
12. Matczak A. *Zarys psychologii rozwoju*. — Warszawa: Wydawnictwo Akademickie «Żak», 2003.
13. Oettingen J. E. *Dysfunkcje seksualne — podejście oparte na teorii poznawczej* // *Seksuologia Polska*. — 2013. — Nr 11 (2). — S. 68-75.
14. Ogińska-Bulik N., Miniszewska J. Wstęp // J. Miniszewska, N. Ogińska-Bulik (red.). *Zdrowie w cyklu życia człowieka*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012. — S. 5-7.
15. Orth U., Robins R. W., Trzesniewski K. H. et al. Low self-esteem is risk factor for depressive symptoms from Young adulthood to old age // *Journal of Abnormal Psychology*. — 2009. — Vol. 118 (3). — P. 472-478.
16. Polino M., Woolfolk R. L., Novalany J. et al. Self-complexity, self-evaluation, and depression: an examination of form and content within the self-schema // *Journal of Personality and Social Psychology*. — 1995. — Vol. 68 (6). — P. 1108-1120.
17. Rosenberg M. *Society and adolescent self-image*. — Princenton, New Jersey: Princenton University Press, 1965.

18. Sęk H. Psychologia prewencyjna jako obszar badań i zastosowań // H. Sęk (red.). Zagadnienia psychologii prewencyjnej. — Poznań: UAM, 1991. — S. 7–38.
19. Wojciszke B. Psychologia społeczna. — Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2015.
20. Wrona-Polańska H. Kreowanie zasobów osobowych wyzwaniem dla promocji zdrowia. Perspektywa psychologiczna // H. Wrona-Polańska, J. Mastalkiego (red.). Promocja zdrowia w teorii i praktyce psychologicznej. — Kraków: WUJ, 2009. — S. 11–26.
21. Zimbardo P. G., Johnson R. L., McCann V. Psychologia: kluczowe koncepcje. T. 1. — Warszawa: PWN, 2010.

REFERENCES

1. Baumaister R., F., Campbell J. D., Krueger J. I. & Vohs K. D. (2003), Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, Or healthier life style? *Psychological Science in the Public Interest, Vol. 4, pp. 1–44.*
2. Bochniarz A. (2018), Samoocena studentów kierunków nauczycielskich [Self-Evaluation of Students of Teaching Career]. *Edukacja — Technika — Informatyka — Education — Technology — Computer Science, nr 2 (24), s. 242–247* [in Polish].
3. Brzezińska A. I., Appelt K., & Ziolkowska B. (2016), *Psychologia rozwoju człowieka [Psychology of Development]*. Sopot: GVP [in Polish].
4. Dolińska-Zygmunt G., & Nomejko A. (2012), Satysfakcja seksualna i samoocena a poczucie jakości życia [Sexual satisfaction, self esteem and a sense of quality of life] / J. Minishevska, N. Ogińska-Bulik (red.), *Zdrowie w cyklu życia człowieka — Health in the Course of Person's Life*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 171–180 [in Polish].
5. Erikson E. (1997), *Dzieciństwo i społeczeństwo [Childhood and society]*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis [in Polish].
6. Gurba E. (2011), Wczesna dorosłość [Early Adulthood] / J. Trempała. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka — Psychology of Development*. Warszawa: PVN, s. 287–311 [in Polish].
7. Hobfoll S. E. (2006), *Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu [Stress, Culture, and Community. The Psychology and Philosophy of Stress]*. Gdańsk: GVP [in Polish].
8. Lachovich-Tabachek K., & Śnietsińska J. (2013), Samoocena jako monitor zdolności do działania i radzenia sobie — nowe spojrzenie na źródła i funkcje samooceny [Self-esteem as monitor of the ability to act and cope — a new approach to the sources and functions of self-esteem] / M. Straś-Romanowska (red.), *Prace Psychologiczne LKhII. Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej — Psychological Works. LXII. Paths of Development of Wrocław Psychology*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 247–265 [in Polish].
9. Laguna M., Lachovich-Tabachek K., & Dzvonkowska I. (2007), Skala samooceny SES Morrisa Rosenberga — polska adaptacja metody [The Rosenberg Self-

- Esteem Scale: Polish adaptation of the scale]. *Psychologia Społeczna — Social Psychology, Tom 2 02 (04)*, s. 164–176 [in Polish].
10. Lehtinen V. (2008), *Building up good mental health*. Jyväskylä: Gummerus Printing.
  11. Malus A. (2011), Tsechy osobowościowe małżonków zgłaszających się na terapię małżeńską [Personality traits of spouses applying for marital therapy]. *Psychoterapia — Psychotherapy, nr 4 (159)*, s. 17–30 [in Polish].
  12. Matchak A. (2003), *Zarys psychologii rozwoju [An Outline of Developmental Psychology]*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie «Żak» [in Polish].
  13. Oettingen J. E. (2013), Dysfunkcje seksualne — podejście oparte na teorii poznawczej [Sexual dysfunction — approach based on cognitive theory]. *Sexuologia Polska — Polish Sexology, nr 11 (2)*, s. 68–75 [in Polish].
  14. Ogińska-Bulik N., & Minishevska J. (2012), Wstęp [Introduction] / J. Minishevska, & N. Ogińska-Bulik (red.), *Zdrowie w trybie życia człowieka — Health in the Course of Person's Life*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 5–7 [in Polish].
  15. Orth U., Robins R. W., Trzesniewski K. H., Maes J., & Schmitt M. (2009), Low self-esteem is risk factor for depressive symptoms from Young adulthood to old age. *Journal of Abnormal Psychology, Vol. 118 (3)*, pp. 472–478.
  16. Polino M., Woolfolk R. L., Novalany J., Gara M. A., & Allen L. A. (1995), Self-complexity, self-evaluation, and depression: an examination of form and content within the self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 68 (6)*, pp. 1108–1120.
  17. Rosenberg M. (1965), *Society and adolescent self-image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
  18. Sęk H. (1991), Psychologia preventywna jako obszar badań i zastosowań [Preventive psychology as an area of research and application] / H. Sęk (red.), *Zagadnienia psychologii preventywniej — Preventive Psychology Issues*. Poznań: UAM, s. 7–38 [in Polish].
  19. Wojtsishke B. (2015), *Psychologia społeczna [Social Psychology]*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar [in Polish].
  20. Vrona-Polańska H. (2009), Kreowanie zasobów osobowych wyzwaniem dla promocii zdrowia. Perspektywa psychologiczna [Creating personal resources as a challenge for health promotion. Psychological perspective] / H. Vrona-Polańska, & J. Mastalkiego (red.), *Promocja zdrowia w teorii i praktyce psychologicznej — Health Promotion in Psychological Theory and Practice*. Kraków: VUJ, s. 11–26 [in Polish].
  21. Zimbardo P. G., Johnson R. L., & MtsTsann V. (2010), *Psychologia: kluczowe koncepty. T. 1. [Psychology: Core Concepts]*. Warszawa: PVN [in Polish].

Дуркалевич И. В.

кандидат психологических наук, преподаватель психологии
в Высшей государственной профессиональной школе
им. Станислава Пигоня, Польша

**САМООЦЕНКА СТУДЕНТОК ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПОЛЬСКОГО И УКРАИНСКОГО
ВУЗОВ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ**

В статье представлены результаты исследования различий самооценки студенток педагогических специальностей польского и украинского вузов.

Статья состоит из двух частей — теоретической и эмпирической. В теоретической части освещена проблема самооценки и ее значение для психического здоровья личности. Раскрыты источники, функции и последствия самооценки. Установлено, что высокая самооценка влияет на ряд положительных психологических последствий, которые проявляются в различных сферах жизни личности, в частности в профессиональной и частной/интимной. Доказано, что высокая самооценка мотивирует личность к деятельности, способствует реализации целей и влияет на качество выполняемых задач. Низкая самооценка, в свою очередь, имеет ряд негативных последствий, которые отражаются в эмоциональной сфере, психосоматических расстройствах и влияют на низкую активность личности, а также низкое качество выполняемых задач.

В эмпирической части представлен анализ результатов исследования глобальной самооценки студенток педагогических специальностей. Опрос проводился среди 100 студенток польского и украинского учебных заведений. В исследовании применена Шкала самооценки (SES) авторства М. Rosenberg'а в адаптации польских ученых I. Dzonkowskiej, K. Lachowicz-Tabaczek, M. Łaguny.

Результаты исследований показали, что существует статистически значимая разница показателей глобальной самооценки в группе студенток педагогических специальностей польских и украинских учебных заведений $t(98) = -3,37$; $p < 0,001$. Уровень самооценки студенток польского учебного заведения составляет ($M = 28,76$; $SD = 3,77$) и является существенно статистически выше по сравнению с уровнем самооценки студенток украинских учебных заведений ($M = 26,66$; $SD = 2,24$). Это в свою очередь означает, что самооценка польских студенток существенно выше.

Ключевые слова: ранняя взрослость, личностные ресурсы, глобальная самооценка, студентки, педагогическое обучение.

Durkalevych Iryna

PhD in Psychological Science, Lecturer of Stanislaus Pigionia State Higher Vocational School, Poland

SELF-ESTEEM IN TEACHER CANDIDATES OF POLISH AND UKRAINIAN COLLEGES: COMPARATIVE STUDY

The article discusses the results of self-esteem differences' study in teacher candidates of polish and ukrainian colleges.

The article consists of two parts: theoretical and empirical. The theoretical part emphasizes the problem of self-esteem and its importance for the mental health of an individual. The sources, functions and consequences of self-esteem are discussed. It is proved that high-level self-esteem has a number of positive psychological consequences in an individual's life, including professional and private/intimate life. It is proved that high self-esteem motivates to work, facilitates achieving goals and influences the quality of performed tasks. Low self-esteem in turn, has a lot of negative effects, which can be seen in emotional sphere, psychosomatic disorders and contribute to low activity of an individual and low quality of performed tasks.

The empirical part includes the analysis of the study of global self-esteem in teacher candidates. The study has been conducted among 100 students of polish and ukrainian colleges. The study used self-esteem scale by M. Rosenberg in adaptation of polish researchers I. Dzonkowska, K. Lachowicz-Tabaczek, M. Łaguna.

The results of the study indicated that there is statistically relevant difference between the indicators of global self-esteem of polish and ukrainian teacher candidates $t(98) = -3,37; p < 0,001$. The level of polish students' self-esteem is ($M = 28,76; SD = 3,77$) and is much higher than the level of ukrainian students' self-esteem ($M = 26,66; SD = 2,24$). The above indicates on the significantly higher self-esteem in polish students.

Key words: youth adult, personal resources, global self esteem, students, pedagogical study.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2019